

Beata Bienkowska ✦ Piotr Kruszyński
Cezary Kulesza ✦ Piotr Piszczek

WYKŁAD PRAWA KARNEGO PROCESOWEGO

Redakcja naukowa:
prof. dr hab. Piotr Kruszyński

**Wydanie drugie
poprawione i uzupełnione**



Temida 2

Białystok 2003

Poszczególne rozdziały napisali:

Beata Bieńkowska – II; III; IV pkt 1

Piotr Kruszyński – I, XIII; XIV

Cezary Kulesza – IV pkt 2; V–XII; XV–XVIII; XXIV

Piotr Piszczek – XIX–XXIII; XXV

© Copyright by Temida 2
Białystok 2003

Żadna część tej pracy nie może być powielana i rozpowszechniana w jakiegokolwiek formie i w jakikolwiek sposób (elektroniczny, mechaniczny), włącznie z fotokopiowaniem – bez pisemnej zgody wydawcy.

ISBN 83-86137-94-0

Opracowanie graficzne okładki
Jerzy Banasiuk

Układ typograficzny
Jerzy Stachijuk

Redaktor techniczny
Jerzy Banasiuk

Korekta: Marian Suchożebrski

Wydawca: **Temida 2**

Przy współpracy i wsparciu finansowym Wydziału Prawa
Uniwersytetu w Białymstoku

Druk i oprawa: Podlaska Spółdzielnia Produkcyjno-Handlowo-Usługowa
Białystok, ul. 27 Lipca 40/3, tel./fax 675-48-02; <http://www.podlaska.com.pl>

OSKARŻYCIEL PRYWATNY

W sprawach o przestępstwa ścigane z oskarżenia prywatnego pokrzywdzony może wnosić i popierać oskarżenie (art. 59 § 1 kpk.). Możliwe jest tu także współuczestnictwo procesowe polegające na tym, iż inny pokrzywdzony tym samym czynem może przyłączyć się do postępowania, do momentu rozpoczęcia przewodu sądowego na rozprawie głównej (art. 59 § 2 kpk.). Nie jest to jednak współuczestnictwo konieczne w rozumieniu prawa cywilnego, gdyż każdy z pokrzywdzonych posiada samoistną pozycję w procesie i reprezentować może własne, indywidualne interesy.

Ograniczenia czasowe możliwości wstąpienia innego oskarżyciela prywatnego do procesu wynikają zarówno ze względów ekonomii procesowej, jak i są podyktowane wymogami prawa do obrony, gdyż oskarżony musi mieć możliwość przygotowania się do odparcia zarzutów kierowanych pod jego adresem przez wszystkich przeciwników procesowych.

Jeśli oskarżony jest małoletni albo ubezwłasnowolniony całkowicie lub częściowo, oskarżenie prywatne w jego imieniu może wnieść i popierać przedstawiciel ustawowy albo opiekun (art. 51 § 2 kpk.), zaś w przypadku osoby nieporadnej ze względu na wiek bądź stan zdrowia – osoba, pod której stałą pieczęć pokrzywdzony pozostaje (art. 51 § 3 kpk.).

W razie śmierci pokrzywdzonego skargę prywatną mogą wnieść strony zastępcze, to znaczy osoby najbliższe, a w wypadku ich braku lub nieujawnienia – prokurator (art. 52 kpk.).

Należy podkreślić, iż prokurator ma również samoistną legitymację procesową do występowania w sprawach ściganych z oskarżenia prywatnego. Zgodnie z art. 60 § 1 kpk. może on w takich sprawach wszcząć postępowanie albo wstąpić do postępowania już wszczętego, jeżeli wymaga tego interes społeczny.

Kryterium interesu społecznego nie jest sprecyzowane przez ustawę, ani też nie podlega weryfikacji sądu. Na tle poprzedniego ustawodawstwa i opartego na nim orzecznictwa i praktyki sądowej można tu poczynić następujące uwagi:

1) ingerencja prokuratora w sprawy prywatnoskargowe nie zależy od zgody ani też wniosku pokrzywdzonego. Wydaje się jednak niezbędne branie pod uwagę przez prokuratora stanowiska pokrzywdzonego w tej mierze;

2) przyjmuje się, iż interes społeczny istnieje wtedy, gdy przestępstwo podlegające zasadniczo ściganiu prywatnoskargowemu narusza także (bezpośrednio lub pośrednio) interesy ogółu;

3) wydaje się, iż pojęciem tym można objąć także konieczność udzielenia pomocy pokrzywdzonemu, który z powodów natury praktyczno-finansowej, bądź np. niezaradności nie jest w stanie sam bronić w procesie karnym swoich praw.

O tym, jakie przestępstwa są ścigane w drodze oskarżenia prywatnego decyduje część szczególna kodeksu karnego. Tytułem przykładu można tu wymienić:

- naruszenie czynności ciała lub rozstrój zdrowia do dni 7. (art. 157 § 4 kk.);
- pomówienie (art. 212 § 4 kk.);
- zniewagę (art. 216 § 5 kk.);
- naruszenie nietykalności cielesnej (art. 217 § 3 kk.).

Jak obrazuje przedstawiony katalog przestępstw zasadniczym motywem jego wyodrębnienia jest założenie, iż tam, gdzie waga czynu karalnego jest niewielka, bądź jego ściganie może przynieść pokrzywdzonemu więcej szkód niż korzyści wymiarowi sprawiedliwości, inicjatywę należy pozostawić pokrzywdzonemu.

Jak wskazano wyżej ingerencja prokuratora w sprawach o przestępstwa ścigane skargą prywatną może przybrać postać bądź **wszczęcia postępowania**, gdy sam pokrzywdzony nie wnosi skargi, **bądź też wstąpienia do postępowania**, kiedy pokrzywdzony wniósł akt oskarżenia i popiera go.

W przypadku ingerencji prokuratora postępowanie toczy się z urzędu (art. 60 § 2 kpk.).

W takim układzie zróżnicowana jest sytuacja pokrzywdzonego w zależności od tego, czy sam wszczął postępowanie, czy też przyłączył się do postępowania wszczętego przez oskarżyciela publicznego.

W pierwszym przypadku, ponieważ oskarżyciel prywatny wskutek wniesienia aktu oskarżenia nabył status strony procesowej, nie traci go po ingerencji prokuratora. Wstąpienie pokrzywdzonego do procesu nie wymaga decyzji sądu, jak to ma miejsce w przypadku oskarżyciela posiłkowego. Ingerencja prokuratora powoduje, iż pokrzywdzony „korzysta z praw oskarżyciela posiłkowego.” Oznacza to, iż jego prawa jako oskarżyciela prywatnego ulegają czasowemu zawieszeniu i może do nich powrócić w razie odstąpienia prokuratora od oskarżenia (art. 60 § 3 kpk.).

Ponieważ oskarżyciel prywatny dysponuje szerszym zakresem praw niż oskarżyciel posiłkowy (może np. skutecznie odstąpić od oskarżenia), nie jest poddany takim ograniczeniom jak oskarżyciel posiłkowy.

W przypadku, kiedy proces w sprawie o przestępstwo prywatnoskargowe jest wszczynany przez prokuratora, pokrzywdzony, który nie wniósł uprzednio aktu oskarżenia, poddany jest rygorom dotyczącym oskarżyciela posiłkowego, określonym w art. 54, 55 § 3 i 58 kpk. Oznacza to, iż może on złożyć oświadczenie o wstąpieniu do procesu jedynie do momentu rozpoczęcia przewodu sądowego na rozprawie głównej, zaś jego śmierć nie tamuje biegu postępowania (nie podlega ono zawieszeniu), aczkolwiek osoby najbliższe mogą wstąpić w jego prawa w każdym stadium procesu. W przypadku odstąpienia prokuratora od oskarżenia pokrzywdzony, który nie wniósł oskarżenia może w terminie 14. dni od daty powiadomienia go o tej decyzji prokuratora złożyć akt oskarżenia lub oświadczenie, iż podtrzymuje oskarżenie jako prywatne. W przeciwnym wypadku sąd umarza postępowanie (art. 60 § 4 kpk.).

Oskarżyciel prywatny, jako pełnoprawna strona procesowa, posiada wszystkie opisane wcześniej uprawnienia oskarżyciela posiłkowego, a ponadto uprawnienia dodatkowe, właściwe tylko jemu.

Ma on szersze prawa do dysponowania skargą, gdyż w przypadku pojednania z oskarżonym w wyniku posiedzenia pojednawczego, bądź mediacji (art. 489 kpk.) sąd umarza postępowanie (art. 492 § 1 kpk.).

Również może odstąpić od oskarżenia. Wówczas sąd umarza postępowanie. Jeżeli jednak odstąpienie owo nastąpiło po rozpoczęciu przewodu sądowego na pierwszej rozprawie głównej, do umorzenia postępowania potrzebna jest zgoda oskarżonego (art. 496 § 1 i 2 kpk.).

W sprawach prywatnoskargowych możliwa jest kumulacja roli oskarżyciela prywatnego i oskarżonego. W sprawach tych bowiem oskarżony może wnieść – aż do rozpoczęcia przewodu sądowego na rozprawie głównej przeciwko oskarżycielowi prywatnemu będącemu pokrzywdzonym – wzajemny akt oskarżenia o czyn ścigany z oskarżenia prywatnego (art. 497 § 1 kpk.).

Podobnie, jak oskarżyciel posiłkowy, oskarżyciel prywatny może korzystać z ustanowionego pełnomocnika, a w razie śmierci prawa oskarżyciela prywatnego mogą wykonywać w terminie zawitym 3. miesięcy, osoby najbliższe jako nowe strony procesowe (art. 61 kpk.).

Barierę dla bezzasadnych oskarżeń prywatnych stanowi uregulowanie, iż oskarżyciel prywatny przy składaniu aktu oskarżenia, bądź oświadczenia o przyłączeniu się do toczącego się postępowania, lub podtrzymaniu oskarżenia, od którego prokurator odstąpił, zobowiązany jest uiścić zryczałtowaną równowartość wydatków postępowania (art. 621 § 1 kpk.). Wysokość takiej opłaty określa w drodze rozporządzenia Minister Sprawiedliwości w porozumieniu z Ministrem Finansów. Jest ona zaliczana na poczet kosztów procesu i zwracana oskarżycielowi w przypadku skazania oskarżonego (art. 628 kpk.) i w innych sytuacjach określonych w art. 622 kpk.